

CHET TILI IXTISOSLIGI TALABALARI OG'ZAKI NUTQ KO'NIKMALARINI BAHOLASH MEZONLARI VA TAMOYILLARI

**Ummatkulova Charos,
Samarqand davlat chet tillar instituti
tayanch doktoranti**

Annotatsiya: Ushbu maqola chet tili ixtisosligi talabalari og'zaki nutq ko'nikmalarini baholash mezonlari va tamoyillarini nazariy va amaliy jihatdan tahlil qiladi. Og'zaki nutq talabalarning kommunikativ kompetentsiyasini shakllantirishda asosiy rol o'ynaydi. Maqolada CEFR (Common European Framework of Reference) standartlari, rubrikalar va formativ baholash vositalari asosida baholash mezonlari aniqlanadi. Baholash jarayoni ravonlik (fluency), aniqlik (accuracy), muloqot qobiliyati (interaction), talaffuz va intonatsiya hamda kommunikativ kontekstga moslik kabi indikatorlar bo'yicha tizimlashtiriladi. O'zbekiston sharoitida talabalarning nutq ko'nikmalarini baholashda formativ yondashuv va rubrikalardan foydalanish pedagogik foydalilik, shaffoflik va ishonchlilikni ta'minlaydi.

Kalit so'zlar: og'zaki nutq, baholash mezonlari, CEFR, rubrikalar, formativ baholash.

Аннотация: Статья рассматривает критерии и принципы оценки устной речи студентов, изучающих иностранный язык, с теоретической и практической точек зрения. Устная речь играет центральную роль в формировании коммуникативной компетенции студентов. В статье определяются критерии оценки на основе стандартов CEFR, рубрик и инструментов формативного оценивания. Процесс оценки систематизирован по показателям: беглость, точность, коммуникативная способность, произношение и соответствие коммуникативному контексту. В условиях Узбекистана использование формативного подхода и рубрик обеспечивает педагогическую целесообразность, надежность и прозрачность оценки.

Ключевые слова: устная речь, критерии оценки, CEFR, рубрики, формативное оценивание.

Abstract: This paper analyzes the assessment criteria and principles for speaking skills of students in foreign language programs from both theoretical and practical perspectives. Speaking skills play a central role in developing students' communicative competence. The study identifies assessment criteria based on CEFR standards, rubrics, and formative assessment tools. The evaluation process is systematized according to fluency, accuracy, interaction, pronunciation, and alignment with communicative context. In the context of Uzbekistan, the use of formative assessment and rubrics ensures pedagogical effectiveness, transparency, and reliability of evaluation.

Keywords: speaking skills, assessment criteria, CEFR, rubrics, formative assessment.

Og'zaki nutq ko'nikmalari chet tili ta'limining ajralmas qismi bo'lib, talabalarga o'z til bilimlarini amaliy suhbatlarda qo'llash imkonini beradi. Chet tili ixtisosligi talabalari uchun og'zaki nutqni baholash jarayoni faqat grammatik va leksik bilimni emas, balki nutqning ravonligi, aniqligi, muloqotga moslashuvchanligi va talaffuz sifatini ham qamrab oladi. Oliy ta'limda baholash asosan talabani kommunikativ kompetentsiyasini shakllantirishga qaratilgan bo'lib, buning uchun formativ va summativ baholash vositalaridan foydalaniladi. CEFR (Common European Framework of Reference) standartlari va rubrikalar baholash mezonlarini aniq, tizimli va shaffof tarzda belgilashga yordam beradi. Shu nuqtai nazardan, maqolada O'zbekiston sharoitida og'zaki nutq ko'nikmalarini baholash mezonlari va tamoyillarining nazariy va amaliy jihatlari ko'rib chiqiladi.

Og'zaki nutq ko'nikmalari chet tili ta'limining asosiy komponentlaridan biri bo'lib, talabalarning til kompetentsiyasini shakllantirish va real muloqot vaziyatlarida o'z fikrini aniq ifoda eta olish qobiliyatini rivojlantirishga xizmat qiladi. Shu bois, chet tili ixtisosligi talabalari uchun og'zaki nutqni baholash nafaqat ularning bilim darajasini aniqlash vositasi, balki pedagogik jarayonning samaradorligini oshirishda muhim ahamiyatga ega. Baholash jarayoni talabani nutq ravonligi, aniqligi, muloqot qobiliyati va talaffuzini kompleks tarzda kuzatish imkonini beradi, bu esa o'qituvchiga individual yondashuvni amalga oshirishga yordam beradi¹. Shu nuqtai nazardan,

¹ Fulcher, G., & Harding, L. (2022). The Routledge Handbook of Language Testing (2nd ed.). Routledge.

maqolada og‘zaki nutq ko‘nikmalarini baholash mezonlari va tamoyillarining nazariy va amaliy jihatlari tahlil qilinadi.

Baholash jarayonining samarali tashkil etilishi bir nechta asosiy tamoyillarga tayangan bo‘lishi kerak: baholash vositalari talabani til ko‘nikmalarini haqiqatan aks ettirishi (**ya’ni validlik**), natijalar turli baholovchilarda ham barqaror bo‘lishi (**ishonchlilik**), pedagogik jarayon uchun foydali va amaliy bo‘lishi (**pedagogik foydalilik**) va talabalar uchun tushunarli va shaffof bo‘lishi (**shaffoflik**). Shu bilan birga, og‘zaki nutqni baholash jarayoni faqat grammatik va leksik bilimlarni o‘lchash bilan cheklanmaydi, balki talabani nutq ravonligi, muloqot qobiliyati va kommunikativ kontekstga moslashuvchanligini ham kompleks tarzda aniqlashni o‘z ichiga oladi. Bu yondashuv o‘qituvchiga har bir talabani individual yutuq hamda kamchiliklarini aniqlash va shunga mos pedagogik choralar ishlab chiqish imkonini beradi². Og‘zaki nutqni baholash mezonlari

CEFR asosida yondashuv

Og‘zaki nutqni baholashda CEFR tizimi xalqaro standart sifatida talabalarning til kompetensiyasini aniqlash imkonini beradi³. Tizim talabalarning ravonlik (Fluency), aniqlik (Accuracy), muloqot qobiliyati (Interaction), talaffuz (Pronunciation) kabi ko‘nikmalarini baholash mezonlarini belgilaydi⁴.

O‘zbekistonda CEFR tizimi so‘nggi bir necha yilda maktab va oliy ta’lim muassasalarida joriy qilinib⁵, baholashning obyektiv va tizimli bo‘lishini ta’minladi. Bu tizim orqali talabalar xalqaro standartlarga mos keladigan til ko‘nikmalarini rivojlantirish imkoniyatiga ega bo‘ladi.

Amaliyotda tizimning yutuqlari: baholash mezonlari bir xilda qo‘llanilishi, til ko‘nikmalarini tizimli rivojlantirish va xalqaro testlarga tayyorgarlikni osonlashtirish⁴.

Shu asosda, CEFR tizimi O‘zbekiston sharoitida talabalarning og‘zaki nutqini baholashda asosiy standart sifatida xizmat qilmoqda.

Og‘zaki nutqni baholashda qo‘llaniladigan vositalar

Og‘zaki nutqni baholash bir nechta asosiy vositalar yordamida amalga oshiriladi. *Birinchi vosita* — **rubrikalar** bo‘lib, talabani nutq elementlarini 0–4 ball tizimi orqali baholash imkonini beradi. Rubrikalar yordamida **mavzu barqarorligi, leksika mosligi, grammatik aniqlik va talaffuz** kabi indikatorlar bo‘yicha talabani nutqi strukturaviy tarzda baholanadi⁶. Bu yondashuv baholashning obyektivligini oshiradi va talabaga o‘z kuchli va zaif tomonlarini aniqlash imkonini beradi. Har bir indikator uchun oldindan belgilangan deskriptorlar (0 = juda past, 4 = juda yuqori) yordamida baholash amalga oshiriladi, bu esa rubrikalarni tahliliy vosita sifatidagi ahamiyati ko‘rsatadi. Rubrikalar talabani nutq ko‘nikmalaridagi o‘shishni vaqt o‘tishi bilan kuzatishga va individual rivojlanish yo‘nalishlarini aniqlashga imkon beradi. Shu bilan birga, ular o‘qituvchilarga baholashning shaffofligini ta’minlab, subyektivlikni kamaytirishga yordam beradi. Rubrikalar pedagogik nazorat vositasi sifatida talabani zaif tomonlarini aniqlash va kurs hamda dars rejasini uning ehtiyojlariga moslashtirish imkonini beradi.

Ikkinchi vosita — **rating scales** bo‘lib, u talabani nutqini umumiy ballga aylantiradi va ko‘pincha CEFR standartlari bilan uyg‘un ishlaydi⁷. Ballar orqali talabani nutqi **mavzuga mosligi, muloqotga faol jalb etilishi va fikrlarni yetkazish aniqligi** kabi ko‘rsatkichlar yig‘ma tarzda baholanadi. Shu orqali baholovchi individual indikatorlar bo‘yicha umumiy natijani aniqlab, uni CEFR

² Hughes A. Testing for Language Teachers. 2-ed. Cambridge: Cambridge University Press, 2003, pp. 26–35.

³ Council of Europe. Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment (CEFR). Cambridge University Press, 2001.

⁴ Little, D. & Perclová, R. “The CEFR in Practice: Promoting International Language Standards.” Language Teaching Research, 2011.

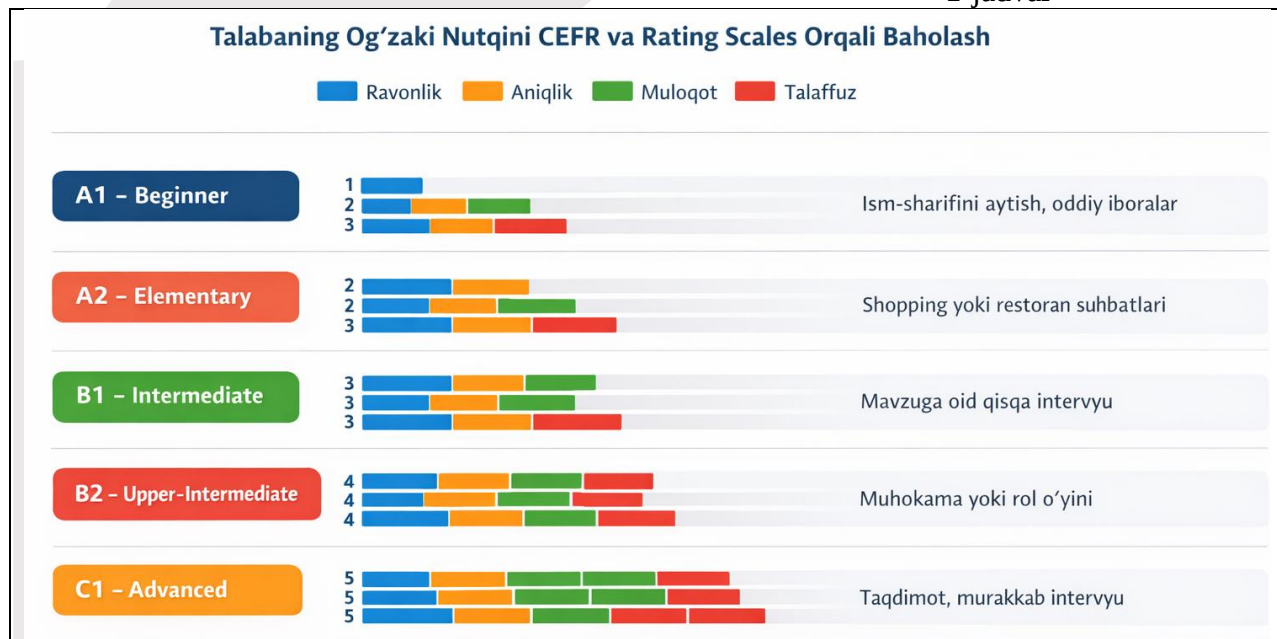
⁵ O‘zbekiston Respublikasi Xalq Ta’limi Vazirligi. Chet tili o‘qitish milliy dasturi va CEFR integratsiyasi, 2019

⁶ Ismailia, Titik. (2021). “Performance Assessment Using Rubric to Improve Students’ Speaking Skill.” Journal of Applied Linguistics and Literacy, Vol. 5(2):65–82.

⁷ Jing, T. (2025). A review on the application of language proficiency scales in speaking tests. Education Insights, 2(11), 127–134. DOI: <https://doi.org/10.70088/jgstsk54>.

darajalariga moslashtirishi mumkin, bu esa baholashni xalqaro standartlarga yaqinlashtiradi (1-jadvalga qaralsin).

1-jadval

Uchinchi vosita — **performance tasks** bo'lib, u real vaziyatlarda talabani kommunikativ kompetensiyasini sinashga yo'naltirilgan. Performance tasks orqali talaba **real suhbatlar, monologlar, rolli o'yinlar va intervyu vazifalarida** o'z nutqini namoyon etadi⁸. Bu yondashuv til bilimlarini faqat grammatik jihatdan emas, balki muloqot strategiyalari, moslashuvchanlik va nutqning mazmuni jihatidan ham baholash imkonini beradi. Masalan, real suhbatlar talabani kundalik muloqotdagi qobiliyatini, monologlar mustaqil fikrni strukturaviy ifodalash qobiliyatini, rol o'yinlari va intervyular esa talabani kontekstga moslashuvchanligini va muloqotga faol jalb etilishini sinovdan o'tkazadi. Shunday qilib, rubrikalar, rating scales va performance tasks vositalari birgalikda talabani og'zaki nutqini baholashda **kompetensiya yondashuvini, baholashning obyektiv va shaffof bo'lishini** hamda **amaliy yo'naltirilganlikni** ta'minlaydi. Rubrikalar va rating scales baholashning aniq mezonlarga tayanishini, performance tasks esa real vaziyatlarda til ko'nikmalarini qo'llash imkoniyatini beradi. Shu bilan CEFR asosida baholash O'zbekiston universitetlarida talabalarining og'zaki nutqini tizimli va samarali baholash uchun metodik jihatdan asoslangan tizim sifatida tatbiq etilmoqda.

O'zbekiston sharoitida og'zaki nutqni baholash jarayoni CEFR (Common European Framework of Reference for Languages) standartlariga asoslangan holda amalga oshiriladi va bu tizim talabalarining kommunikativ kompetensiyasini tizimli, shaffof va ishonchli ravishda aniqlash imkonini beradi. Rubrikalar va rating scales yordamida talabani nutq ko'nikmalari — ravonlik, aniqlik, muloqot qobiliyati va talaffuz — aniq mezonlar bo'yicha baholanadi, shuningdek, individual zaif va kuchli tomonlar aniqlanadi. Performance tasks esa real vaziyatlarda talabani nutqini amaliy jihatdan sinashga xizmat qiladi, bu esa nafaqat grammatik bilim, balki muloqot strategiyalari, moslashuvchanlik va nutq mazmunini baholash imkonini beradi. Shu tarzda rubrikalar, rating scales va performance tasks vositalari birgalikda kompetensiyaga yo'naltirilgan, amaliy va xalqaro standartlarga mos baholash tizimini ta'minlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1.O'zbekiston Respublikasi Xalq Ta'limi Vazirligi. Chet tili o'qitish milliy dasturi va CEFR integratsiyasi. — Tashkent, 2019. — 78 b.

⁸ Council of Europe. *Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment — Companion Volume with New Descriptors*. Strasbourg: Council of Europe, 2020.

2. Council of Europe. Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment — Companion Volume with New Descriptors. — Strasbourg: Council of Europe, 2020. — 200 s.
3. Fraga-Viñas L., Bobadilla-Pérez M. Comparative Study on Speaking Assessment Rubrics in Trinity and Cambridge Language Certificates: Adaptation to the Common European Framework Guidelines // *Acta Universitatis Sapientiae, Philologica*. — 2022. — Vol. 14, No. 2. — P. 50–67. — DOI: 10.2478/ausp-2022-0015.
4. Jamil E., Ishak N.A., Abdullah A.D., Hashim Z., Saaban P.S. Designing and Validating a CEFR-Aligned Speaking Rubric for Rural Primary ESL Learners // *EDUCATUM Journal of Social Sciences*. — 2026. — Special Issue:100. — DOI:10.37134/ejoss.vol12.Sp.12.2026.
5. Rahimberdiyeva M.R. Ta'lim metodikasi va baholash tizimida talabalarning baholashida innovatsion metod va usullardan foydalanish (ingliz tili misolida) // *Yangi O'zbekiston, yangi tadqiqotlar jurnali*. — 2025. — № 1.
6. G'aybulloyeva F.B. Formativ baholash jarayonida o'quvchilarning og'zaki nutqini tekshirish mazmuni va tartibi // *Samarali ta'lim va barqaror innovatsiyalar jurnali*. — 2022.
7. Umirzaqova Z., Jakbarova M. Boshlang'ich ta'limda matn vositasi orqali o'quvchilarda og'zaki nutq ko'nikmasini rivojlantirish // *Zenodo.org*. — 2025.
8. Djordjevic J. Rubrics in the Assessment of EAP Speaking Skills Supported by MALL // *ESP Today Journal*. — 2025. — Vol.13, №1.
9. Rubrics as tools for speaking assessment / Sired Udenar. — Colombia: Universidad de Nariño. — 2017.
10. North B., Schneider G. Relating language examinations to the Common European Framework: Manual. — Strasbourg: Council of Europe Publishing, 2018. — 99–183 s.

